

Covid-19 Pandemisine Avrupa Birliği'nden Milliyetçi Tepkiler - Kenan Şahin

Avrupa Birliği (AB) kurumları, tüm dünyayı tehdit eden öldürücü nitelikteki Covid-19 salgınının yükselmeye başladığı ilk anda krizle başa çıkma bakımından yetersiz kaldıkları yönünde bir izlenim verdiler. Her ne kadar Avrupa Komisyonu daha sonraki süreçte virüsün yayılmasını kontrol etmek, hayatları kurtarmak, ulusal sağlık sistemlerini desteklemek, sosyo-ekonomik etkileri zayıflatmak üzere önlemler paketi açıklamış olsa da salgın karşısındaki AB'nin gösterdiği performans konusunda ilk izlenim çok da yanıltıcı değildi. Krizden ağır biçimde etkilenen İtalya ve İspanya başta olmak üzere virüsle mücadele yönteminin hazırlıksızlığı, krizi atlatabilmek için ortak önlemler için geç kalınması ciddi eksikliklere işaret etti. AB üyeleri, vatandaşlarını güvence altına alma refleksiyle kendi içlerine yönelik tedbirler alırken aynı zamanda iş birliği, iş bölümü, dayanışma içeren ortak pazar yükümlülükleri ile Schengen sistemi gibi

mekanizmaları geçici olarak askıya alıyorlardı.

Kurucu anlaşmalarda vurgulanan dayanışma ruhunun işletilememesiyle birlikte bir süreliğine de olsa seyahatlerin ve sınırlardan geçişlerin durması, virüsle mücadele için gerekli tıbbi araçların ihracatının yasaklanması, aşı çalışmaları ve tedavi konusunda ülkeler arası rekabet milliyetçi-ulusal refleksleri devreye soktu. Dünyada virüse yönelik ilk tepkinin her yerde milliyetçi reçeteler çerçevesinde olmasını, "[koronamilliyetçilik](#)" kavramı ile yorumlayanlar oldu. Salgın yayıldıkça Avrupa'daki devletlerin orta çağ şehir devletleri gibi hareket ettiğini iddia edenler, "[Avrupa koronavirüsle savaşırken sınır kontrolüyle milliyetçilik başını kaldırıyor](#)" şeklinde başlıklar attılar. Bu gelişmeler aynı zamanda gösterdi ki, Avrupa'da 20. yüzyılın iki büyük savaşının ardından uluslar üzerinde yetki kullanmaya haiz kurumlar oluşturulurken kontrol altına alınmaya çalışılan milliyetçilik yeterince siyaset dışında bırakılmadı. Uzunca bir müddettir varlığını güçlü biçimde sürdüren milliyetçik, önceden olduğu gibi salgın sürecinde de Avrupa toplumsal hayatında birçok insanı ürettiği algı ve kalıplarla etkilemeye devam etmekte.

Pandemi Sürecinde Avrupa Birliği'nin Kronik ve Akut Sorunları

Salgın öncesinde 2008 yılından itibaren derinleşen finansal-mali zorluklar, göç ve mülteci krizleri, azınlık sorunları, ayrılıkçılık, demokrasi açığı, aşırı milliyetçi-popülist söylemlerin artışı, ırkçılık, yabancı düşmanlığı (*xenophobia*), ayrımcılık, cinsiyet eşitsizliği, işsizlik, gelecek kaygıları, Brexit ve dağılma riski bağlamında AB'nin birçok yapısal, kimliksel ve güncel sorunu söz konusuydu. AB üyeleri arasında karşılıklı güvensizliklere neden olup birlik değerlerinin vatandaşlarca benimsenmesini zorlaştıran bu sorunlar, ulus-üstü yapının meşruiyetini sorgulatan güvenlik, ekonomik ile politik eksenli kronik ve akut krizlerdi. AB vatandaşlarının serbest dolaşımı sınırlayan Covid-19 salgını, bu çok boyutlu krizlere yeni sorunlar ekledi. AB'nin halk sağlığı konusunda krize acil müdahale edememesi ile üyelerin ulusal sağlık sistemleri sorgulanırken dezenfektandan solunum cihazına; eldiven, ameliyat önlüğü, maske gibi koruyucu ekipmanlardan iyileştirici ilaçlara varana kadar yetersizlikler ortaya çıktı. Dramatik görüntüler eşliğinde kriz, bireysel ve toplumsal sağlık kadar ekonomik ve sosyal hayatı da olumsuz etkiledi. Mali

disiplinleri bakımından farklılaşan [Avro bölgesindeki Doğu-Batı ile Kuzey-Güney üyeler arasındaki ayrımlar artarken](#); AB üyeleri arasında krizin sosyo-ekonomik etkilerini bertaraf etme bakımından ortak mücadelede istenen uyum bir türlü yakalanamadı.

Salgının pandemi ilan edilmesinden sonra süreci yöneten hükümetlerin mücadeledeki eksikliklerine yönelen ve genellikle AB karşıtlığı temalı söylemler ortaktı.

Salgın sorununu ulusal seviyede çözenin ulus-üstü seviyede çözmeye tercih edildiği ya da öyle olmak zorunda kalındığı bir konjunktürde, milliyetçilik ve ırkçılık temelli problemlerin de yan etkiler olarak yükselmesi kaçınılmaz oldu. Salgın öncesinde AB'nin sınırlarının göçmenlere ve sığınmacılara açılmasına Avrupa'da yaşayanların asayişe, refaha, güvenliğe ve yaşam tarzlarına yönelik birer tehdit getirdikleri gerekçeleriyle aşırı milliyetçi karşı çıkışlar, bu kişilere karşı yabancı düşmanlığı, ırkçı ve ayrımcı uygulamalar şeklinde tezahür etmekteydi. Bunlar aynı zamanda İslamofobi ve anti-semitizm gibi önyargı, ayrımcılık, nefret dolu anlayışları yaygınlaştırmakta, Neo-Nazi olarak nitelenen ırkçılığı tetiklemekteydi. Nitekim, Avrupa Konseyi'nin ırkçılığa ve hoşgörüsüzlüğe karşı bağımsız uzman kuruluşu [ECRI \(European Commission against Racism and Intolerance\)](#), [2019 yılındaki raporunda](#) Avrupa'da aşırı milliyetçi, yabancı düşmanı, ırkçı ve homo/transfobik nefret suçlarının endişe verici oranda arttığını dile getirerek, böyle davranışların genellikle sosyal medyada yayılan komplo teorileriyle tetiklendiğine dikkat çekiyordu.

Korku ve içe kapanma gibi reaksiyonlar ortasında krizi fırsata çevirircesine Macaristan Başbakanı Viktor Orbán'ın, parlamentodan salgın boyunca belirsiz süreli [olağanüstü yetkiler alması](#) siyasette milliyetçi, popülist ve anti-demokratik yönelimin, liberal ve demokratik normların önüne geçmeye başladığını gösteriyordu. Yine salgın öncesinde Avrupa'da ulusal meclislerde ve Avrupa Parlamentosu'nda aldıkları oy oranlarını nispeten artıran radikal sağ partilerin de son zamanlarda sığınmacıların sayılarındaki artışlar nedeniyle şikâyet listeleri kabarmıştı. Salgının pandemi ilan edilmesinden sonra süreci yöneten

hükümetlerin mücadeledeki eksikliklerine yönelen ve genellikle AB karşıtlığı temalı söylemler ortaktı. Doğaları gereği sınırların kapatılmasından memnuniyet duymaları beklenirken “Avrupalı” görülmeyenlere karşı tahammül eşiği düşük eğilimlerse azalmadı. Sırf dış görünüşlerinden dolayı çoğu Çin ve Asya kökenli ya da öyle oldukları algılanan insanlar sokakta ve sosyal medyada psikolojik baskılar ile fiziksel saldırılara [maruz kaldı](#). Böylece pandeminin yarattığı duygu durumu hem radikal sağ siyaseti besleyen hem de nefret duyulan “yeni” yabancıları, ırkçı ve yabancı düşmanı grupların odağına yerleştirdi.

Covid-19 ve Milliyetçiliği Kontrol Altına Almak

Stephan Walt, [pandemi sonrası dünyanın nasıl görüneceği](#) sorusuna, sürecin devleti güçlendirip milliyetçiliği pekiştireceğini söylerken hükümetlerin elde ettikleri olağanüstü yetkilerden daha sonra vazgeçmeyecekleri öngörüsünde bulunuyor. Buna karşılık, AB'nin pandemiyle bir öğrenme süreci yaşadığına ve bu krizden güçlenerek çıkacağına dair daha iyimser ama daha temkinli yorumlar da mevcut. Kuşkusuz küreselleşmiş bir dünyada yayılmakta sınır tanımayan Covid-19 salgını etkisini yitirmeye başladığı zaman AB'nin ulusal, ulus-üstü ve ulus-altı düzeyde birlik olmaktan doğan gücünü ne derece hayata geçirebileceği yukarıda değinilen aşırılıklarla nasıl mücadele edebileceği gibi unsurlar salgından çıkışı büyük ölçüde belirleyecek.

En nihayetinde unutulmaması gereken Avrupa bütünleşme projesi, başlangıcından beri başarılı olabilmek için milliyetçiliğin etkisini zayıflatarak uluslar üzerinde yeni bir etki ve konum elde etmeye çalışan ulus-üstü bir yapıyı kurmayı içermekte. İçinde yaşadığımız süreçte uluslararası düzenin temel aktörlerinin ulus-devlet olmaya devam etmesi, kurumsal, finansal ve hatta duygusal yönüyle virüsle mücadelede etkin rol oynamasını kaçınılmaz kıldı. Bu da ister istemez AB'nin pandemiye karşı ağır kalan ilk duruşu doğrultusunda ulus-üstü bir yapı olabilme kabiliyetini yeniden sorgulattı. Ne var ki uzun vadede kontrolsüz milliyetçiliği aşamayan bir ulus-üstü projenin uluslar üzerinde ve buna dayalı devlet yapısında sadece kısıtlı değişim yaratacağı da ortadadır.

*EU Comission Response raporuna erişmek için [lütfen tıklayınız](#).

Dr. Kenan Şahin, Milli Savunma Üniversitesi, Deniz Harp Okulu, Beşerî ve Sosyal Bilimler Bölümü, Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı Başkanı. Bütünleşme, Milliyetçilik ve Avrupa Birliği adlı bir kitabı mevcuttur. Milliyetçilik, Avrupa bütünleşmesi, etnik ayrılıkçılık, deniz güvenliği gibi konular üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.

Bu yazıya atıf için: Kenan Şahin, “Covid-19 Pandemisine Avrupa Birliği’nden Milliyetçi Tepkiler”, *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 14 Haziran 2020, <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/06/14/covid-19-pandemisine-avrupa-birligi'nden-milliyetci-tepkiler/>

Telif@UIKPanorama. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UIK

Derneđini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.